

Aan de voorzitter en leden van de
vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)
Gespreksnotitie betreffende: voertaal en instructietaal in Caribisch Nederland

Willemstad, Curaçao, 22 augustus 2025

Geachte voorzitter en leden,

Graag reageer ik op het verzoek dat ik heb ontvangen op 8 juli 2025 m.b.t. de voertaal en instructietaal voor de jongeren in Caribische delen van het Koninkrijk.

Het vraagstuk omtrent de voertaal en instructietaal in het onderwijs met oog op kennisverwerving in de meertalige context van de Nederlands Caribische eilanden is van groot belang en vormt een essentieel onderdeel voor de ontwikkeling van de leerlingen op de eilanden. In mijn promotieonderzoek¹ (Radboud Universiteit en University of Curaçao) hebben we onderzoek gedaan naar de tweetalige leesontwikkeling (groep 6-8) in het Papiaments en Nederlands van leerlingen op Aruba, Bonaire en Curaçao². Op basis van de onderzoeksresultaten en verdere opgedane inzichten zal ik mijn standpunten en relevante overwegingen weergeven.

Aan het begin van de 21ste eeuw werd Papiaments officieel breed geïntroduceerd als instructietaal in het basisonderwijs op Aruba, Bonaire³ en Curaçao, naast het Nederlands, na vele discussies en (onderwijskundige) ontwikkelingen. Omdat Papiaments relatief recent in het leesonderwijs is opgenomen, was er weinig bekend over de effecten hiervan op de leesontwikkeling, een vaardigheid die cruciaal is voor de kennisverwerving van leerlingen. In ons onderzoek hebben we hiernaar gekeken.

Resultaten onderzoek

Onze resultaten tonen een sterke positie van de moedertaal, Papiaments, in de cognitief-linguïstische vaardigheden en het leesbegrip van de leerlingen. Hoewel leerlingen technisch lezen in Papiaments minder beheersten, begrepen leerlingen teksten in het Papiaments beter. Ook scoorden zij hoger op cognitief-linguïstische voorlopers zoals werkgeheugen, snel benoemen, woordenschat en grammatica in het Papiaments dan in het Nederlands. De achterstand in technisch lezen in het Papiaments kan worden verklaard door de beperkte instructietijd en het tekort aan lesmateriaal in deze taal. Daarnaast bleek uit het onderzoek dat leerlingen een positievere houding hebben ten opzichte van het Papiaments in vergelijking met het Nederlands. Dit uit zich in een betere taal-, lees- en media-attitude richting het Papiaments.

Zowel de vaardigheden van technisch als begrijpend lezen groeiden significant gedurende de bovenbouw, in beide talen. Toch vertraagde de groei van begrijpend lezen in het Papiaments tussen groep 7 en 8, mogelijk door de toenemende focus op het Nederlands in aanloop naar de eindtoetsen. Technisch lezen, woordenschat en grammatica bleken belangrijke voorspellers voor leesbegrip. Socioculturele factoren, zoals houding en het aanbod van Nederlandse boeken thuis, hadden vooral invloed op het begrijpend lezen in het Nederlands.

Taalvaardigheden in het Papiaments en Nederlands beïnvloedden elkaar wederzijds. Begrijpend lezen in de ene taal werd mede bepaald door vaardigheden in de andere taal, wat wijst op overdraagbaarheid

¹ Van der Elst-Koeiman, M. (2024). *Mother tongue literacy matters: Role of Papiamentu in advanced bilingual reading education in the Dutch Caribbean* [Doctoral dissertation, Radboud University & University of Curaçao]. Radboud Repository. <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/306644/306644.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

² De in deze notitie geformuleerde standpunten richten zich primair op de Benedenwindse Eilanden, aangezien het onderzoek op deze eilanden is uitgevoerd. Niettemin kunnen de bevindingen met betrekking tot het aanbieden van een tweede taal ook relevant zijn voor de Bovenwindse Eilanden.

³ Op Bonaire is dit onlangs teruggedraaid.

tussen talen. Tot slot, met betrekking tot de initiële taal van leesinstructie, bleek dat kinderen in groep 6 die eerst in het Papiaments leerden lezen, beter scoorden in begrijpend lezen in die taal dan kinderen die in het Nederlands zijn begonnen. Andersom geldt hetzelfde: wie eerst in het Nederlands startte, presteerden beter in begrijpend lezen in het Nederlands. Op de lange termijn (groep 6-8) verdween dit effect voor het Papiaments, maar bleef het zichtbaar voor het Nederlands. Dit verschil is te verklaren door het taalaanbod. Thuis spreken de meeste kinderen voornamelijk Papiaments, terwijl zij het Nederlands hoofdzakelijk op school horen. Voldoende en vroege blootstelling aan het Nederlands is daarom essentieel voor het ontwikkelen van leesvaardigheid in die taal. Het wegblijven van het effect voor het Papiaments heeft waarschijnlijk te maken met te weinig onderwijstijd en een tekort aan (geschikt) materiaal.

Het Papiaments als fundament

Het Papiaments dient een structurele plaats te krijgen als instructietaal, met name in het primair onderwijs. Leerlingen beschikken over een sterke basis in deze taal, wat herhaaldelijk uit onderzoek blijkt. Het structureel inzetten van deze moedertaal sluit aan bij de aanbevelingen van de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)⁴; bevordert kennisverwerving, ondersteunt het leren van andere talen, draagt bij aan een positieve identiteitsvorming en de bredere ontwikkeling van leerlingen. Voldoende lestijd, geschikt lesmateriaal en een doordachte aanpak zijn echter belangrijke voorwaarden voor een volwaardig aanbod van het Papiaments in het onderwijs.

Het Papiaments wordt op de eilanden gesproken in alle lagen van de bevolking en is aanwezig in maatschappelijke domeinen zoals de overheid, rechtspraak, kerk, media, onderwijs en pers. Ook worden sommige beroepsopleidingen in het Papiaments aangeboden. Daarmee heeft het, als creooltaal, een relatief hoge status die versterkt en benut moet worden. Om volwaardig te participeren in de samenleving (in alle sociale lagen) is een sterke taalvaardigheid in het Papiaments essentieel.

De rol van het Nederlands

De resultaten laten verder zien dat het vroeg beginnen met het Nederlands positieve effecten heeft op de leesontwikkeling in het Nederlands. Het goed beheersen van het Nederlands is in deze context ook belangrijk, gezien het feit dat de eilanden deel uitmaken van het Koninkrijk der Nederlanden. De meeste schoolboeken zijn in het Nederlands, de schoolexamens voor het voorbereidend onderwijs zijn tot heden in het Nederlands, veel vervolgopleidingen zijn ook in het Nederlands, het Nederlands wordt voornamelijk gebruikt in officiële instanties, de wetten zijn geschreven in het Nederlands en er is veel literatuur beschikbaar in het Nederlands. Gezien de huidige positie van de eilanden in het Koninkrijk is Nederlands vaak nodig om volledig te kunnen participeren in de samenleving en verbreedt het de kansen van (de meeste) leerlingen.

Balans en voorwaarden

Een parallelle aanpak, waarbij beide talen gelijktijdig en vanaf het begin worden ontwikkeld, kan een geschikt alternatief vormen voor het eilandmodel. Dit vraagt echter om nader onderzoek binnen de specifieke context, met bijzondere aandacht voor taaltransfer en de daarbij horende didactiek. De inrichting van het tweetalig onderwijs is hierbij van cruciaal belang.

Daarnaast dienen de volgende voorwaarden goed geregeld te zijn:

- Heldere en passende kerndoelen en leerlijnen voor beide talen
- Een aangepast aanbod voor Nederlands als tweede taal (in plaats van als moedertaal)
- Beschikbaar en kwalitatief hoogwaardig lesmateriaal, voor het Papiaments en voor het Nederlands als vreemde taal

⁴ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2016). If you don't understand, how can you learn? Policy Paper 24. UNESCO global education monitoring report. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002437/243713E.pdf>

- Geschikte toetsinstrumenten
- Een didactiek die aansluit bij tweetalig onderwijs en expliciet aandacht besteedt aan taaltransfer
- Doeltreffende professionalisering van leerkrachten
- Actieve betrokkenheid van leerkrachten en het benutten van praktijkervaring met bestaande tweetalige modellen
- Een uitgewerkt en goed onderbouwd curriculum

Het is essentieel dat deze elementen grondig worden onderzocht en zorgvuldig worden uitgewerkt, zodat leerlingen optimaal worden ondersteund in de ontwikkeling van beide talen.

Positie Engels en Spaans

Op de eilanden wordt in het publieke debat steeds vaker de vraag gesteld of het Engels, mede vanwege de geografische ligging, de internationale oriëntatie en de taalvaardigheid en positieve houding van jongeren (vaak als gevolg van de blootstelling met Engelstalige media), mogelijk beter aansluit als tweede instructietaal. Daarbij wordt vaak gewezen op het feit dat Engels de eerste wereldtaal is, dat er een enorme hoeveelheid literatuur en onderwijsmateriaal beschikbaar is in deze taal en dat er steeds meer studenten zijn die een opleiding volgen in het Engels. Op enkele middelbare scholen wordt inmiddels tweetalig onderwijs aangeboden (Nederlands-Engels) en er zijn initiatieven waarin het Engels fungeert als primaire instructietaal in het basisonderwijs. Het is dan ook begrijpelijk dat deze discussie op gang is gekomen. Tegelijkertijd is het van belang dat mogelijke veranderingen zorgvuldig worden onderzocht. Daarbij moet aandacht zijn voor de voordelen, nadelen, randvoorwaarden, haalbaarheid, effectiviteit, kosten en de bredere impact op het onderwijs. Ook bij een eventuele herpositionering van de instructietalen blijven fundamentele voorwaarden gelden: de moedertaal als basis, duidelijke leerdoelen, passend lesmateriaal, aandacht voor taaltransfer en een geschikte didactiek.

Ook de Spaanse taal, als meest gesproken taal in het Caribisch gebied, wordt genoemd als mogelijke tweede instructietaal. Steeds meer studenten volgen bovendien een opleiding in de regio waarin het Spaans de instructietaal is⁵.

Het is cruciaal dat de stem van de samenleving, onderwijsprofessionals en onderzoekers een centrale rol speelt bij het overwegen van zulke ingrijpende veranderingen.

Uitbreiding van meertaligheid

Tot slot is structurele aandacht nodig voor de toenemende meertaligheid op de eilanden. Het aantal leerlingen voor wie het Papiaments en/of het Nederlands niet de thuistaal is, neemt toe. Voor deze groep is een gerichte aanpak noodzakelijk, met specifieke methoden en didactiek gericht op de verwerving van een tweede of vreemde taal.

Graag bespreek ik deze standpunten en overwegingen met jullie op 4 september.

Met vriendelijke groet,

Dr. Melissa van der Elst-Koeiman

⁵ Op Aruba is er in 2023 een nieuw taalbeleid goedgekeurd, met Papiaments en Nederlands als instructietalen en met een vroege start van Spaans en Engels als vak. <https://www.ea.aw/pages/wp-content/uploads/t/taalbeleid/Integraal-Taalbeleid-Adviesrapport-Aruba-mei-2023.pdf>